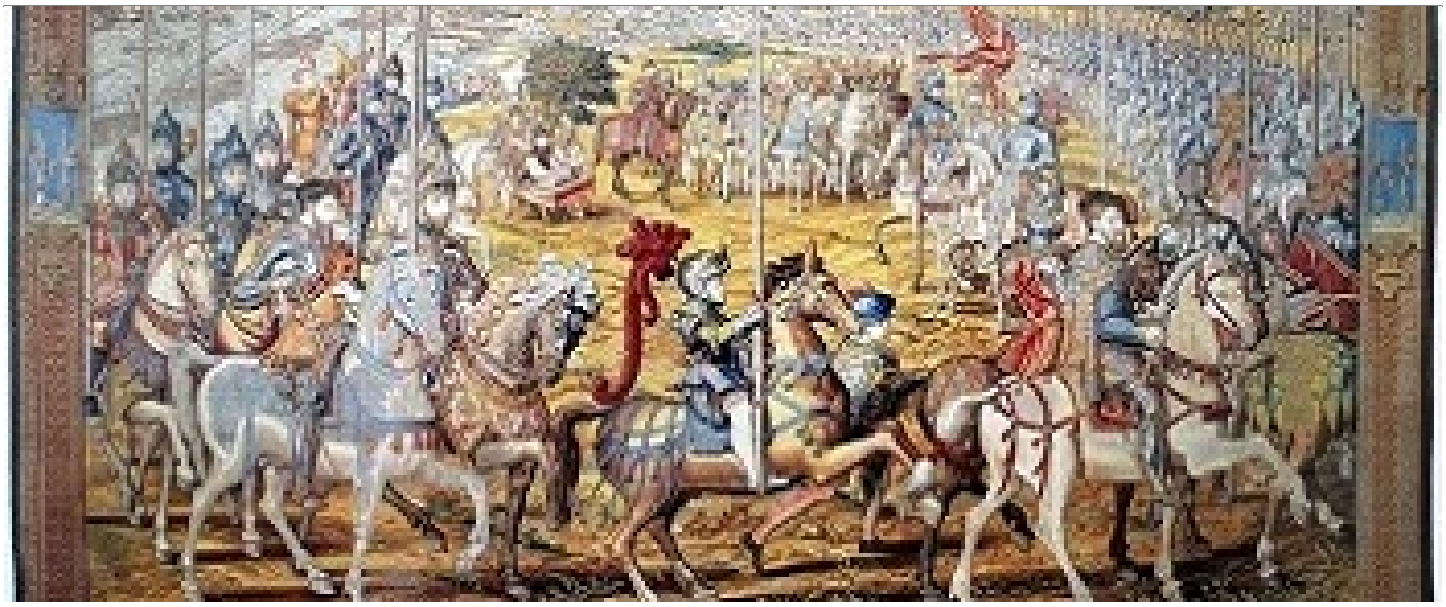

Tapissos: la conquesta de Tunis

Autor: Manel Capdevila
Data de publicació: 30-05-2019

Reproduïm un article que En Manel Capdevila, col·laborador nostre, va redactar per al seu blog 'La vaca cega' el 15 de febrer del 2014 sobre uns tapissos que l'emperador Carles va fer teixir per commemorar la victòria al 1535 contra l'imperi turc. Aquests tapissos han sofert sospitoses vicissituds.

Es tracta d'una sèrie de tapissos representant la conquesta de Tunis el 1535 per l'emperador Carles V. Els originals, perduts, eren d'origen flamenc, teixits (amb fils d'or i plata) el 1546 per Francisco i Cornelio Van der Gotte, del taller de Willem Pannemaker per encàrrec de la regent Maria d'Hongria, germana de l'emperador. La intenció de la sèrie era mostrar l'emperador Carles V com l'heroi militar de la cristiandat enfront de l'amenaçador imperi turc. La col·lecció va estar exposada a Londres el 1554, amb motiu del matrimoni entre el príncep hereu Felip i la reina Maria Tudor. VERSIÓ OFICIAL: al segle XVIII els originals estaven tan "danyats" que Felip V va encarregar el 1740 les còpies en seda i llana, que es conserven avui dia entre Madrid i Sevilla.

El 1546, Carles V va encarregar la sèrie de tapissos anomenada "La Conquesta de Tunis", en honor de la recuperació de Tunísia, al juliol de 1535, que estava en mans dels turcs. Aquesta campanya militar va durar aproximadament dos mesos i l'emperador, amb gran ostentació, es va fer acompanyar pel pintor Jan Cornelisz Vermeyen. Aquest artista flamenc havia de realitzar esbossos de la gent, fets i paisatges i deixar així testimonis per a la posteritat mitjançant una infinitat de dibuixos i gravats de les victòries de Carles V al nord d'Àfrica.

L'emperador va convidar, a part de Vermeyen, un grup de poetes i historiadors que van glorificar aquesta campanya imperial a través de relats en llatí, francès i castellà. Un dels gravats de Vermeyen, titulat El Setge de Tunis que va fer quan va tornar a Europa el 1536, va ser profusament difós per l'artista.

Els tapissos de la Conquesta de Tunis es van convertir en una insígnia de la dinastia dels Habsburg. Es van exhibir com

una constatació visual de la supremacia de la Casa d'Àustria a les festes de la cort, en les cerimònies religioses i en els esdeveniments d'estat. Els tapissos van ser penjats amb gran orgull a les principals sales de recepció del palau de Brussel·les i, posteriorment, a l'Alcàsser de Madrid durant el regnat de Carles V, durant la regència de la seva germana Maria d'Hongria i durant la monarquia de Felip II.

Descripció

La sèrie "La Conquesta de Tunis", composta per dotze monumentals tapissos, va ser el major encàrrec de tapisseria realitzat pels Habsburg. Els enormes tapissos que componien la sèrie glorificaven les victòries de Carles V sobre els moros i turcs esdevingudes a La Goleta i Tunis el 1535. A part d'això, aquestes vistes panoràmiques teixides commemoraven la fama de la dinastia dels Habsburg i celebraven la figura de l'emperador com a defensor de la Cristiandat.

Al segle XVIII, després de la Guerra de Successió, hom va dir que els originals estaven tan "danyats" que Felip V va encarregar-ne unes còpies en seda i llana el 1740, acabades de teixir el 1744 i que es conserven avui dia entre Madrid i Sevilla.

Els dotze tapissos en conjunt, completament estesos, sumarien un total de 600 metres quadrats. El tapis vuitè (" La Batalla en els Pous de Tunis") i l'onzè (" L'enemic acampat a Rada ") es van perdre al segle XVIII. De la sèrie original de 12 tapissos teixida per Pannemaker n'han sobreviscut 10:

" El Mapa.. amb Barcelona i Montserrat idealitzades"
" La Revista de les tropes a Barcelona"
" Desembarcament a La Goleta "
" Atac a la Goleta "
" Combat naval davant la Goleta "
" Sortida de l'enemic de la Goleta "
" Presa de la Goleta "
" La Batalla en els Pous de Tunísia" (desaparegut)
" La Presa de Tunis "
" Saqueig de Tunis "
" L'enemic acampat a Rada " (desaparegut)
" Reembarcament de l'Exèrcit a la Goleta ".

Història

La història d'aquests tapissos està molt ben documentada. Maria d'Hongria, la germana de Carles V, va contractar Jan Cornelisz Vermeyen per dissenyar els enormes cartrons en paper onze anys després de la campanya nord-africana de l'emperador, concretament el 15 de juny de 1546.

Aquest va ser el primer projecte de tapissos de Vermeyen. Una sèrie de dibuixos preliminars, de petit format i ara perduts, van ser mostrats a Carles V i a la seva germana per a la seva aprovació i van servir com a models per a la realització dels cartrons.

Els tapissos van ser teixits al taller de Willem de Pannemaker, un destacat teixidor de Brussel·les, seguint les precises indicacions donades per Carles V i Maria d'Hongria. Sabem que en aquests tapissos es van emprar únicament els millors materials gràcies a un detallat contracte signat el 20 febrer 1548: seda de Granada (de 63 colors diferents), la llana més fina i fils d'estam de Lió per a l'ordit.

No es van escatimar qualitat ni diners en la seva realització i el mateix Carles V va proporcionar l'or i la plata necessaris per als rics fils d'aquests metalls que es van usar profusament en la sèrie: set tipus de fil d'or i tres de fil de plata.

L'emperador va demostrar un gran interès en el projecte i, el 1548, va ordenar a Pannemaker que emprés set teixidors en cada tapís, treballant des del matí a l vespre i així poder agilitzar la seva producció. Pannemaker va començar a treballar el 1549 i la sèrie es va completar l'abril de 1554.

En total, van fer falta vuit anys per realitzar els cartrons, compondre les inscripcions i acabar de teixir-los. El projecte complet, incloent els cartrons, el teixit i els materials, va costar 26.000 lliures als Habsburg, una quantitat que actualment equivaldria a uns quants milions d'euros.

Cartrons

Segons un detallat contracte que ha sobreviscut fins als nostres dies, aquest obligava Vermeyen a dibuixar també els cartrons amb els dibuixos a gran escala amb les mateixes dimensions que els tapissos. Aquests dibuixos havien de ser clars i fàcils de reproduir amb colors vius i brillants. Vermeyen va gaudir de 18 mesos per completar aquests cartrons i se li va prohibir agafar un altre encàrrec durant aquest temps.

Vermeyen va tenir dificultats per dur a terme la tasca encomanada i, finalment, els cartrons van ser acabats en col·laboració amb Pieter Coecke van Aelst, alumne del pintor flamenc Barend van Orley i un experimentat dissenyador de tapissos, molt apreciat a la cort de Brussel·les.

La intervenció de Coecke van Aelst pot apreciar-se en el disseny de les grans figures que apareixen en primer pla en la majoria dels tapissos que han sobreviscut fins als nostres dies. Deu dels dotze cartrons que es van realitzar per a aquesta sèrie de tapissos es conserven avui al Kunsthistorisches Museum de Viena, el primer i el novè de la sèrie han desaparegut.

Rèpliques

La gran fama dels tapissos de la Conquesta de Tunísia no pot ser subestimada. Es van sol·licitar, gairebé immediatament, rèpliques dels tapissos de la sèrie a Pannemaker a Brussel·les.

1ª rèplica: D'una banda, la germana de l'emperador i governadora dels Països Baixos, Maria d'Hongria, va ordenar una rèplica dels dotze tapissos de la sèrie, encara que en una grandària menor. Aquesta rèplica de Maria d'Hongria va ser heretada, després de la seva mort el 1558, per la seva neboda Joana d' Àustria, la princesa vídua de Portugal.

La princesa va exhibir els tapissos tots els anys, durant la festa del 'Corpus Christi', al claustre principal de les Descalces Reials de Madrid fins a la seva mort el 1573. Llavors la sèrie va passar a formar part del guarda-roba del seu germà Felip.

2ª rèplica: D'una altra banda, la germana gran de l'emperador Carles V i reina vídua de Portugal i França, Leonor d'Àustria, va encarregar la rèplica de deu dels tapissos que va regalar a la seva filla la princesa Maria de Portugal, i que al seu torn van ser llegats al seu nebot el rei Sebastià de Portugal.

Igual que a la cort espanyola, la sèrie portuguesa de la Conquesta de Tunis va ser exhibida en els esdeveniments i cerimònies d'Estat com ara la reunió de les Corts a Tomar el 1581, presidides per Felip II quan es va convertir en sobirà de Portugal, sent la col·lecció de tapissos portuguesa l'orgull del país... fins que van quedar destruïts en el terratrèmol de 1755.

3ª rèplica: La sèrie va ser molt usada pels reis d'Espanya i Felip V, després de la Guerra de Successió i Decret de Nova Planta, va ordenar el 1731 a la Reial Fàbrica de Tapissos de Santa Bàrbara de Madrid que en fes una rèplica menys rica, de seda i llana, per poder conservar els tapissos originals de Carles V, fets amb fils d'or i plata. Aquesta rèplica de la sèrie es va acabar de teixir el 1744 i actualment, dels tapissos reproduïts, se n'exhibeixen dos al Palau Reial de Madrid i sis a los Reales alcázares de Sevilla.

El fet de que la seva reproducció fos feta després del Decret de Nova Planta posa en entredit la fiabilitat del text d'aquests en tot el que fa referència a Catalunya... les imatges són més difícils de retocar...Per exemple, en el mapa, Barcelona i Montserrat estan idealitzades i ocupen tota la península formant el símbol més important de la campanya.

Cal ressaltar els següents punts:

Al mapa no hi apareixen dibuixades les famoses naus de Biscaia.
Si va sortir de Madrid, resulta que no apareix al mapa. Penso que al text original Madrid no hi era...
Barcelona i Montserrat cobreixen tota la península quedant palesa la seva importància. Al menys, la que els donava Carles V.

15-02-2014

Manel Capdevila

https://www.histo.cat/sabies/Tapissos-La-Conquesta-de-Tunis

Referències:

- P. Junquera de Vega y C. Herrero Carretero, Catalogo de Tapices del Patrimonio Nacional. Volumen I: Siglo XVI, Madrid, 1986, pp. 73-92.
- H. J. Horn, Jan Cornelisz Vermeyen. Painter of Charles V and his Conquest of Tunis, Doornspijk, 2 vols., 1989.
- A. Domínguez Ortiz, C. Herrero Carretero y J. A. Godoy, Resplendence of the Spanish Monarchy. Renaissance Tapestries and Armor from the Patrimonio Nacional, Nueva York, 1991.
- W. Seipel, ed., Der Kriegszug Kaiser Karls V. gegen Tunis. Kartons und Tapisserien, Viena, 2000.
- T. P. Campbell, Tapestry in the Renaissance. Art and Magnificence, Nueva York, 2002, pp. 385-391 y cat. 50, pp. 428-434.
- A. Jordan, “The Manufacture and Marketing of Flemish Tapestries in Mid-Sixteenth Century Brussels. Two Habsburg Patrons and Collectors: Mary of Hungary and Catherine of Austria”, en Ao Modo de Flandes. Disponibilidade, Inovação e Mercado de Arte (1415-1580), B. García García y F. Grilo, eds., Lisboa, 2005, pp. 91- 113.

Sèrie: La Conquesta de Tunis
Models: Jan Vermeyen and Pieter Coecke van Aelst, 1543-1548
Manufactura: Real Fábrica de Tapices de Santa Bárbara, Madrid, 1731-1744
Material: Seda i llana
Lloc: Palau Reial de Madrid.
Origen: la sèrie La Conquesta de Tunis va ser encarregada per Carles V, però va desaparèixer. Els tapissos que queden a Espanya (dos a Madrid i sis a Sevilla) pertanyen a la rèplica que va ordenar realitzar Felip V, acabada de teixir el 1744.

Cliqueu damunt de cada imatge per ampliar-la

Sis dels tapissos reproduïts per Felip V, que formen la sèrie actual de la ‘Conquesta de Tunis’